

**ЯКІСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ
ПІД ВПЛИВОМ ВИКЛИКІВ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Малій О.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Державного біотехнологічного університету
м. Харків, Україна*

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало поштовхом для переосмислення багатьох процесів в суспільстві, змінивши життя і світогляд українців назавжди. Воєнні дії докорінно змінили форму реалізації освітнього процесу, перевівши її повністю в онлайн формат, актуалізували питання забезпечення якості вітчизняної університетської освіти, збереження контингенту студентів, молодих науковців та педагогічних працівників.

Багатьом викладачам і студентам довелось рятуватись від фізичної небезпеки та майже «виживати» в сучасному світі, частина з них виявились незахищеними перед викликами життя. На початок травня 2022 року підтверджено, що за кордон виїхали більш як 23 тис. педагогічних працівників і понад 600 тис. учнів. Директори й ректори звітують, про те, що місцеперебування близько 10–15 % учнів і студентів не ідентифіковано [3]. 1748 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 144 з них зруйновано вщент. Переїхало 34 заклади вищої освіти (ЗВО – інститути, університети й академії), 42 заклади фахової передвищої освіти (коледжі) і 65 відокремлених структурних підрозділів. Кількість постраждалих від війни та переміщених ЗВО щотижня зростає [3].

Для вітчизняної освітньої системи таке випробовування стало своєрідним каталізатором давно назрілих модернізаційних змін в освітньому процесі.

Впродовж останніх років, урядом запроваджувались певні ініціативи в напрямі підвищення ефективності та якості вищої освіти, підтримки науково-технічних розробок у закладах вищої освіти. Так, було зроблено кроки в напрямі збільшення фінансування фундаментальних і прикладних досліджень у закладах вищої освіти за пріоритетними напрямками науки і техніки, оптимізації мережі ЗВО, підтримки наукових

проектів молодих вчених, підтримки науково-технічних (експериментальних) розробок.

Однак загальні вітчизняні тенденції в системі освіти і науки та світові порівняння свідчать про наступне. Станом на початок 2020/21 навчального року в Україні нараховувалося 515 закладів вищої освіти (619 – станом на початок 2019/20 навчального року). Кількість студентів на 10 тис. населення становило 275 осіб (343 особи – станом на 01.01.2020 року) [1], а це майже в двічі менше, ніж у США, Японії, Росії, європейських країнах. За рахунок бюджету вищу освіту в Україні здобуває, на жаль, не більше третини молоді.

За даними Держстатистики України, в ЗВО України на початок 2020/21 навчального року працювало 135,2 тис. наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників (156,9 тис. – на початок 2019/20 навчального року), з них 44,8 % мали науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук), 12,4 % – доктора наук [1]. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, які мали науковий ступінь протягом останнього десятиріччя скоротився більше ніж у 2 рази (із 182,5 тис. осіб у 2010 році до 78,9 тис. осіб у 2020 році) [1].

Економічне зростання перебуває у прямій залежності від спроможності економічної системи створювати та використовувати інновації [2]. На протигагу світовим тенденціям залучення та мотивації молодих науковців, Україна втрачає найбільш талановитих учених. Темпи вимивання кадрів вищої кваліфікації з науково-інноваційної сфери створюють підґрунтя для значного технологічного відставання країни [5].

Однією з головних причин незадовільної наукової та інноваційної активності є дефіцит фінансових ресурсів. Загальні витрати з державного бюджету на вищу школу в Україні (МОН) у 2020 р. склали 22,4 млрд гривень, тобто 796 млн дол. А бюджет лише одного Гарвардського університету – 36,7 млрд дол., Університету штату Айова – 1,4 млрд дол., Варшавського університету наук про життя – 137 млн дол. [4].

Середня зарплата професорів в Україні складає приблизно 450 дол. США на місяць. Тоді як заробітна плата викладачів у США (11000 дол.), Німеччині (6200 дол.), Польщі (1200 дол.), Китаї (1500 дол.) у десятки разів вища [4].

Війна стрімко прискорила перебіг звичайних тенденцій розвитку системи вищої освіти, і в першу чергу її змісту. Передусім йдеться про розвиток дистанційної освіти, використання сучасних технологій.

Дистанційна форма навчання в закладах освіти набула широкого застосування ще під час пандемії. До переваг дистанційного навчання відносять гнучкий графік навчання, можливість поєднання роботи і

навчання, можливість опанування додаткових компетенцій та підвищення мотивації до самонавчання. Недоліками дистанційного навчання у період війни учасники освітнього процесу вважають: технічні проблеми, неможливість доступу до Інтернет, низький рівень володіння викладачами і студентами інформаційними технологіями, недостатню самоорганізацію студентів.

Війна матиме негативний вплив на вищу освіту в Україні в майбутньому, зокрема: перехід освіти в он-лайн формат; посилення «освітньої міграції» та суттєве зниження попиту на вітчизняну вищу освіту; радикальне зменшення фінансування закладів вищої освіти; зменшення обсягів позабюджетних надходжень до закладів вищої освіти внаслідок падіння доходів населення й неможливості потенційними студентами отримати вищу освіту, скорочення кількості іноземних студентів тощо.

Однак, людський капітал і дослідження, креативність, навички, знання та технологічні результати, можливості приваблювання талантів, відповідно світовим рейтингам, що оцінюють інноваційний потенціал є найбільш сильними конкурентними перевагами України. Таким чином ми маємо не чекати допомоги, а реформувати вітчизняну систему освіти та впроваджувати інновації самостійно, тобто якість університетської освіти має зрости.

На часі апробація та широке впровадження сучасних методів навчання з використанням сучасних технологій. Адаптація студентів та викладачів до специфіки дистанційного навчання потребує набуття цифрових компетенцій, освоєння новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що відкриває нові можливості для реалізації освітнього процесу, доступне освіту, урізноманітне форми її отримання, сприяє особистісно-орієнтованому навчанню тощо.

Ринок праці все більше потребує вищого рівня кваліфікації та трансверсальних (наскрізних) компетентностей [6]. Значний попит на сучасному ринку праці мають так звані *soft skills* (гнучкі навички), які не стосуються суто професійних компетенцій, а є комплексом надпрофесійних неспеціалізованих навичок – відповідальність, управління часом, здатність до роботи в команді, навички лідерства та соціального впливу, емоційний інтелект, гнучкість, адаптивність тощо [3].

Вектором розвитку вітчизняної вищої освіти має бути забезпечення якісної вищої освіти, активізація мобільності студентів та конкурентоспроможність випускників на ринку праці. В умовах дефіциту бюджету, доцільно наявні ресурси і науковий потенціал зосередити на підтримці досліджень, які є основою розвитку, об'єднуючи ресурси держави, наукової спільноти та бізнесових структур. Вдосконалювати підходи до управління, модернізації методів

викладання та навчання в університетах відповідно до європейських стандартів. Вдосконалювати систему взаємодії науки, освіти та виробництва. Створювати дієвий механізм підтримки молодих учених та вдосконалювати інфраструктуру фінансування.

З метою ефективного освітнього процесу та набуття здобувачами програмних загальних і професійних компетентностей потрібних для роботи в умовах дистанційного та змішаного навчання включити такі компетентності в освітні програми.

Організувати заходи з підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у напрямі їхніх цифрових навичок.

На особливу увагу заслуговують питання поліпшення економічних й організаційних умов праці, забезпечення мотивації праці науково-педагогічних працівників, надання їм матеріальних і нематеріальних стимулів до високоякісної професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України : веб-сайт.
URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Малій О.Г. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки*. 2018. Вип. 193. С. 247–256.

3. Національний інститут стратегічних досліджень : веб-сайт.
URL: <https://niss.gov.ua>

4. Ніколаєнко С.М. Якість вищої освіти – запорука конкурентоспроможності українських університетів. Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Шляхи і механізми підвищення конкурентоспроможності університетів України» 19 листопада 2020 р. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2. С. 1–7. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/issue/view/3>

5. Писаренко Т.В., Куранда Т.К., Кваша Т.К. та ін. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році : науково-аналітична записка. Київ : УкрІНТЕІ, 2021. 39 с.

6. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.); НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 176 с.